

**Национален протокол за сътрудничество:
Въвеждане на фигурата на комуникационния посредник в
БЪЛГАРИЯ
Включване и достъп до правосъдие за обвиняеми с интелектуални и
психосоциални увреждания**

Настоящият документ има за цел да опише процеса на създаване и пилотно въвеждане на фигурата на комуникационния посредник (КП) в България като резултат от сътрудничеството между различни специалисти в областта на правата на хората с увреждания в рамките на съфинансирания от ЕС проект „ENABLE - Включване и достъп до правосъдие за обвиняеми с интелектуални и психосоциални увреждания“ (ENABLE - 101056701 - JUST-2021-JACC).

Предистория: В периода 2020-2021 г. гореспоменатият екип от България проведе задълбочено изследване на правата на жертвите с увреждания в рамките на друг съфинансиран от ЕС проект - „Гласове за правосъдие: Жертви на престъпления с увреждания в България“ (JUST-AG-2019/JUST-JACC-AG-2019-878604). Изводите и препоръките, направени от него, бяха фокусирани върху пропуските в комуникацията и необходимостта от подкрепящ специалист, който на първо място да валидира възможността за ефективна комуникация. В последствие, след като повиши осведомеността за необходимостта от такъв специалист в България, международният HUB "Справедлив достъп до правосъдие" подкрепи провеждането на обучение за комуникационни посредници (КП). През 2023 г. в рамките на това финансиране петима логопеди от България бяха обучени за ролята на КП от сертифициран комуникационен посредник в областта на правосъдието от Англия. Те бяха обучени как да улесняват комуникацията с лица с увреждания в съдебни и досъдебни производства в областта на наказателното правосъдие в България.

Сега, в рамките на проекта „ENABLE“, беше проведено още едно проучване и беше представен национален доклад, който само потвърди заключенията на проекта „JUST“ относно липсата на ефективна комуникация с хората с увреждания в наказателното производство - този път за обвиняеми с увреждания. По този начин проектът „ENABLE“ се превърна в платформа за изследване на работата, извършена по отношение на

**Co-funded by
the European Union**

This training is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Commission. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

улесняването на комуникацията в наказателното правосъдие, заедно с други видове процесуални улеснения. Тъй като комуникационните посредници са напълно нови фигури за българската правосъдна система и няма никакво специфично законодателство относно осъществяване на тяхната дейност, имаше голяма нужда от намесата и експертизата на професионалисти от различни области. На международно ниво - от специалисти, които имат опит с ролята на КП в техните системи, и на местно ниво - от експерти както в областта на правосъдието, така и от други, неправосъдни, области, включително на лица с увреждания. По-долу в настоящия протокол е описан процесът на такова сътрудничество и неговите резултати.

Обхват на сътрудничеството: Създаване на набор от правила, принципи и инструменти за въвеждане на новата роля на КП в българския наказателен процес.

Цел: Създаване на устойчив модел на услугата КП, който да е в съответствие с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Участници: Петима логопеди от България; трима адвокати от фондация "Кера". Международни партньори: двама сертифицирани специалисти по КП от Англия и Нова Зеландия, един директор на програма за КП в Мексико; двама местни съдии; хора с увреждания.

Механизъм: Участниците работиха по задачата в продължение на около една година, от май 2023 г. до май 2024 г. През този период те се групираха по различен начин, предимно онлайн в работни групи и индивидуални консултации. Някои само прегледаха създаденото в процеса писмено съдържание и оставиха коментари.

Описание на процеса: На първо място, беше извършено проучване на съществуващите програми за Комуникационни посредници по света, включително информация за приложимото законодателство и резултатите от практическото му прилагане, като бяха извлечени поуки както от отрицателния, така и от положителния опит. След това бяха проведени поредица от работни групи и консултации между участниците, за да се определи кой от моделите на другите държави би работил най-добре в българския контекст и все пак би бил съвместим с местната правна система.

В самото начало групата от новообучени КП, адвокатите и международните партньори проведеха предварителни дискусии, за да очертаят основните насоки за създаване на фигурата на КП: а) определяне на обхвата и принципите на работа на КП; б) дефиниране на новата фигура в българската правна система и нейното правно обосноваване; в) създаване на насоки и инструменти за прилагане на новата фигура на практика; г) създаване на устойчив източник на информация за КП и тяхната работа, заедно със система за свързване д) насочване към заинтересованите страни и изготвяне на стратегия за комуникационна кампания.

След това групата доразви всяка от горепосочените теми и започна да създава подходящо съдържание, като имаше предвид колко взаимосвързани са те:

I. За ролята на КП във вътрешен план:

- 1) Ясно описание на това, което КП всъщност прави - След като бяха обучени, КП обясниха и описаха процеса и конкретните професионални инструменти, с които ще работи услугата по същество.
- 2) Принципи и етика - След като международните партньори споделиха опит от своите системи, КП и местните адвокати съставиха списък с принципи, които са необходими, за да бъде фигурата на КП устойчива, професионално работеща и в съответствие с КПХУ, предвид контекста на българското правосъдие.
- 3) Финансиране - За да се създаде безпристрастна и независима услуга, която отговаря на високи професионални стандарти, финансирането трябва да се разглежда като въпрос от основно значение. Ето защо, като се запознах с добрите практики от чужбина, КП и местните адвокати решиха, че заплащането на услугата на КП от самото начало трябва да бъде определено като отговорност на съдебната система, подобно на други експертни функции в областта на правосъдието.
- 4) Ценообразуване - Ценообразуването на услугата също беше внимателно консултирано, така че да бъде възможно най-близко до другите експертни услуги, които вече съществуват в правосъдната система, и в същото време да бъде достъпно, но справедливо възнаградено.

II. Прилагане на новата роля на практика

- 1) Установяване на нуждата от КП - КП и местните адвокати създадоха набор от въпроси и кратки насоки за правните специалисти, за да могат те да установят кога дадено лице може да има специфични комуникационни нужди, които да изискват подкрепата на КП.
- 2) Правно обосноваване - след като проучиха правната рамка на други държави, местните адвокати съставиха списък на приложимото българско и международно законодателство, за да помогнат на правните специалисти и другите заинтересовани страни да се чувстват уверени, когато искат/назначават КП в съдебни производства.
- 3) Създаване на механизъм за насочване на КП - прилагайки добри практики от Англия, КП и местните адвокати създадоха формуляр за насочване на КП към участниците в правосъдието, които биха искали да включат КП в съдебно или досъдебно производство. Формулярът беше достъпен онлайн (вж. повече за уебсайта по-долу), лесен за работа и за попълване. Той беше предназначен да събере кратка, но достатъчна информация, за да могат КП да решат на кого от тях да възложат делото и как да извършат цялата необходима подготовка.

III. Рамков документ

Беше създаден рамков документ, в който се описва процесът на обучение, всички правила и принципи на работа на КП, както и насоки за това как и в кои случаи да се включи КП. От

една страна, документът събра полезна информация за представяне на фигурата на КП в България на всеки заинтересован, особено на участниците в правосъдието. От друга страна, той служи като рамка от правила и принципи за самата работа на КП.

IV. Обратна връзка

Преди официалното пилотиране и публичното оповестяване местните адвокати проведоха широки консултации по проект-рамковия документ с международните партньори и двама местни съдии и адвокати, както и с лица с увреждания.

V. Пилотиране и разпространение

КП и местните адвокати изготвиха комуникационна стратегия за да пилотират и информират публично за фигурата на КП.

1) Идентичност и публичност: За да бъде услугата КП разпознаваема, легитимна и лесно достъпна, КП и местните адвокати, с помощта на дизайнер на лого и уебсайт, създадоха лого на кооператива от КП, както и уебсайт с цялата необходима информация за услугата и екипа на КП в България, включително формуляр за връзка. За повече информация вижте раздела "Източници" по-долу.

2) Рамковият документ служи, наред с другото, за представяне и информиране за фигурата на КП в България. Документът беше преведен и на английски език и разпространен в международен план, за да могат други страни да се информират и да се учат от българския опит, особено тези, които планират да създадат фигурата на КП.

3) В момента един от КП подготви лесна за четене версия на документа, която предстои да бъде консултирана допълнително с експерт от опит (човек с увреждане), преди да бъде публикувана.

4) Пилотно събитие - проведе се онлайн събитие за пилотиране на фигурата на КП и публично оповестяване на съществуването на КП в България. КП и местните адвокати представиха фигурата на КП по начина, по който е замислена да функционира в България, а международните партньори споделиха опит за модела на КП в техните страни.

5) Комуникационна кампания - За да се разпространи информацията допълнително, запис на пилотното събитие беше качен онлайн на български, испански и английски език и разпространен сред местни и международни канали. За повече информация вижте раздела „Източници“ по-долу. Освен това местните адвокати създадоха брошура за специалистите в областта на правосъдието с най-важната информация за КП и как да се насочат към него. Предстои да бъде изготвена и лесна за четене брошура за фигурата на КП, която да бъде предоставена на хората с увреждания, особено на тези, които са в контакт с правосъдната система. Освен това КП вече бяха част от дневния ред на поредица от работни групи и обучения, проведени в рамките на проекта ENABLE. Повишаването на осведомеността ще продължи чрез обучения и други публични събития в бъдеще.

6) Този протокол - описвайки процеса стъпка по стъпка, този протокол сам по себе си ще служи и за целите на разширеното сътрудничество. Ние ще го разпространим, за да споделим българския опит с международни партньори, които планират да въведат схема за КП в своите страни.

VI. Устойчивост

Всички горепосочени продукти са предназначени за създаване на устойчив модел на услугата за КП в България. Устойчивостта обаче изисква динамична и непрекъсната поддръжка. В тази връзка две цели бяха определени като основни: да се поддържа практиката в съответствие с Конвенцията за правата на човека (КПХУ) и основните права и да се извършва застъпническа дейност за изричното законодателно уреждане на ролята на КП.

- 1) Съответствие с КПХУ - КП и местните адвокати се договориха да се срещат редовно и да обсъждат практиката на КП в хода на нейното разрастване и развитие от гледна точка на КПХУ. След това, ако е необходимо, да изменят рамковия документ и да коригират практиката, за да остане в съответствие с КПХУ. Хората с увреждания, особено тези, които вече са ползвали услугите на КП, ще бъдат поканени да споделят своя житейски опит и да дадат препоръки.
- 2) Ново законодателство - обширната работа, извършена в рамките на това сътрудничество, се очакваше, наред с другите цели, да предизвика съответните национални реформи. Така и стана, по-скоро естествено. Докато повишаваха осведомеността за КП, местните адвокати и КП бяха поканени от Министерството на правосъдието да участват в работна група, която да изготви и предложи на парламента нови законодателни актове и/или изменения, подобряващи достъпа до правосъдие на хората с увреждания. Местните адвокати вече представиха няколко предложения, сред които бяха и разпоредби, уреждащи ролята на КП. Работата на групата все още е в ход.

Резултати: Чрез работните групи и обученията, както и обширни изследвания, проектът ENABLE създаде възможности за намиране на инакомислеще професионалисти и имаше продължително мултидисциплинарно сътрудничество. Това сътрудничество доведе до създаване на рамка от правила, ресурси и друго съдържание, необходимо за създаване и пилотиране на ролята на КП в България – изцяло нова услуга, която подобрява достъпа до правосъдие на хора с увреждания, включително обвиняеми с увреждания. Както националният наръчник, така и всичко останало също помогнаха да се повиши осведомеността относно проблемите в общуването с хора с увреждания и липсата на процесуални улеснения в наказателното производство. Това активизира диалога сред професионалистите за необходимостта от законодателни промени в тази насока.

Източници: Уебсайт на КП в България: <https://communication-facilitators.bg/>

Връзка към рамковия документ за ролята на КП, начина, по който е проектиран да работи в България: <https://communication-facilitators.bg/kakvo-e-kp/>

Запис на пилотното събитие на английски език: <https://youtu.be/KrJqEaREAk0>

Запис на пилотното събитие на испански език: <https://youtu.be/MzZrRFco55U>

Запис на пилотното събитие на български език:

<https://www.youtube.com/watch?v=dkTvfTqbGPY>

Освен това можете да намерите Националния доклад за бариерите, пред които са изправени обвиняемите с увреждания в България на: (версия на български език: www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2023/07/FINAL_KERA_2023_06_19_National-briefing-paper_Bulgaria_BG.pdf) и на английски език: https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2023/07/FINAL_KERA_2023_06_02_National-briefing-paper_Bulgaria_ENG.pdf) и неговата лесна за четене версия: (на български език: https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/02/2024_02_08_ENABLE_Bg_ETR_Bulgaria.pdf) и на английски език: https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/02/2024_02_08_ENABLE_Eng_ETR_Bulgaria.pdf)

Националният наръчник за процесуалните улеснения и добрите практики в България: (версия на български език: <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/08/BULGARIA-NATIONAL-BENCHBOOK-BG-Final.pdf>) и на английски език: <https://www.kerafoundation.com/wp-content/uploads/2024/08/BULGARIA-NATIONAL-BENCHBOOK-EN-Final.pdf>), както и неговият лесен за четене вариант, който скоро ще бъде публикуван на същия уебсайт.